

Co reglamentescha il Vallais la vita cun duas linguas?

Il Vallesans han reglas pli severas ch'il Grischun

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Ina terza dals Vallesans discorra tudestg. Duas terzas discurren franzos. Difficultads datti paucas tranter las duas communitads linguisticas. Ins viva plitost in sper l'auter che in cun l'auter.** Ils 17 da zercladur decida il pievel grischun sch'el vul ina lescha da linguas u betg.

L'anr ha perquai guardà co ch'il chantun Berna ed il chantun Friburg (LQ dals 4 e 5 d'avrigl) reglan la convivenza da burgais da lingua franzosa e tudestga. Oz vegn il chantun Vallais vidlonder.

La Raspille è in pitschen flum tranter las duas vischnancas Sierre e Salgesch. Quest flum che sbucca en la Rhône marca il cunfin tranter il Vallais tudestg ed il Vallais franzos.

Il derschader sto savair franzos e tudestg

Il Vallais n'ha nagina lescha da linguas. Ma las singulas prescripziuns ch'il chantun Vallais ha pertutgant il tudestg ed il franzos van pli lunsch che la lescha da linguas grischuna.

En la constituziun vallesana stat scrit ch'il tudestg e franzos èn da medema valur (gleichwertig), ed i vala il princip dal medem dretg (gleichberechtigt).

Perquai èsi mo logic che la constituziun vallesana prescriba era ch'ils derschaders da la dretgira chantunala ston avair enonuschientscha dad omaduas linguas.

Ina tala prescripziun n'exista betg en la lescha da linguas grischuna. Lezza lubescha als derschaders chantunals da «s'exprimer en la lingua uffiziala da lur tscherna». Sch'insatgi che stat avant dretgira na chapescha betg il derschader, ha

el – tenor la nova lescha da linguas grischuna – il dretg da pretender ina translaziun.

In parlament biling

Ils deputads vallesans pon discurre min-tgin sia atgna lingua en il parlament. Las tractativas vegnan translataadas simultan. Era tut il material en scrit – leschas, messadis, postulats etc. – exista en omaduas linguas. Il sulet che na vegn betg translata è il protocol da las tractativas. Lez vegn scrit be en la lingua originala dals orators senza aschuntar translaziuns.

Tenor la nova lescha da linguas avessan er ils deputads grischuns il dretg da far lur plets gist tenor giavisch en ina da las trais linguas uffizialas. Ma ina translaziun simultanea na vegn betg purschida en il cussegl grond a Cuir. Uschia vegnan ils deputads rumantschs e talians er en il

futur a far lur plets en tudestg e duvrra la lingua materna sulet per intginas flosclas.

Mintga departament ha in translatur

En l'administraziun chantunala dal Vallais vala il princip: Sch'insatgi vul insatge da l'administraziun, duess el u ella vegnir servì en sia atgna lingua. Ins mettia paissa che quest princip vegnia resguardà, di *René Minnig*, giurist tar la chanzlia statale vallesana.

Ma sin dumonda da l'anr, sche quest princip funcziunia propi adina, conceda Minnig: «Insatgi che discorra franzos, survegna pli tgunsch ina resposta franzosa d'in funcziunari tudestg ch'il cuntrari.»

La minoritad tudestga è perquai pli flexibla e pli svelta pronta da midar lingua e da discurre franzos. Sch'i dat dentant tutina problems da comunicaziun, lura hai en mintga departament anc in trans-

latur che po gidar. Existan er problems tranter las duas communitads linguisticas en il Vallais? Ils ultims onns hajan ils Franzos ed ils Tudestgs plitost vivì in sper l'auter che in cun l'auter, remartga Minnig. Perquai n'existan er naginas tensiuns.

In sez governativ tutga a la minoritad

La minoritad vallesana ha anc in ulteriur dretg: numnadamain in sez en la regenza. Da preschent occupaescha il Vallais sura schizunt dus da tschintg sez. In sez è dentant il minimum che la constituziun vallesana garantescha a sia minoritad tudestga.